

IDEOLOGICKÝ BOJ A FORMY KRITIKY

Příběh, který popíši, je jen jedním z mnoha a mnoha, které se v naší psychiatrii udály za poslední léta, ale proti většině ostatních má tu výhodu, že je aspoň zčásti písemně zachycen.

Loňského roku byla Akademií lékařských věd SSSR uspořádána konference o psychoanalýze. (O této konferenci jsme hovořili též na naší letošní ideologické konferenci v Želivě: Čs. psychiatrie, 1959, č. 4.). V referátě, který přinesl o sovětské konferenci Vestnik akademiji medicinských nauk, 1959, č. 1, str. 82, se uvádí, že A. V. Sněžněvskij mimo jiné řekl: „V příručce psychiatrie pro lékaře, vydané v Československu, je oddíl neuróz a psychoneuróz napsán vcelku z freudistických posic“ („V rukovodstve po psichiatriji dlja vračeij, vypuščenom v Čechoslovakiji, razděl něvrozov i psichonėvrozov voobšče napisan s frejdistických pozicij“).

Tato věta byla u nás na několika místech uvedena (Tvorba XXIV. č. 25, str. 595; č. 27, str. 643; Filosofický časopis, č. 5, str. 777; Aktiv. nerv. sup. č. 3, str. 244) a někdy zkresleně rozvedena do podivuhodných rozměrů. Podle článku ve Filosofickém časopise prohlásil A. V. Sněžněvskij, že kapitola o psychoneurózách je zcela psána z psychoanalytických pozic. „V poslední době, vyznačující se vlnou revizionismu“, se píše dále tamtéž, „pak freudismus svoje pozice u nás ještě upevnil. O tom svědčí také to, že to museli být sovětští soudruzi, kteří upozornili na oživení freudismu u nás, zatímco na této konferenci kritizovaná kniha o psychiatrii u nás nebyla podrobena vůbec žádné kritice.“ V Tvorbě č. 25 se praví: „Konference se však pozastavila nad pokusy o oživení freudismu, které se objevily v poslední době v některých lidových demokraciích, mezi nimi i v Československu. V souvislosti s tím, byly na této konferenci podrobeny přímé kritice neofreudistické tendence v naší psychiatrii. Takovouto závažnou kritiku ze strany sovětských soudruhů nelze samozřejmě přejít mlčením. V současné situaci se boj s těmito neofreudistickými tendencemi musí stát jedním z předních ideologických úkolů nejen v psychiatrii, ale i ve filosofii. Nelze zapomínat ani na to, že na rozdíl od Sovětského svazu má u nás psychoanalýza dlouholetou tradici, dodnes útočné přívržence a konečně i značné pozice v naší psychiatrii a jinde. Jen to vysvětluje (jinak ostatně dosti trapný) fakt, že to museli být sovětští soudruzi, kteří neofreudistické tendence v ideologickém životě naší republiky po zásluze kritizovali.“

Poněvadž se dalo soudit, že výrok A. V. Sněžněvského se týká naší kapitoly o neurózách (Knobloch, Wolf, Knoblochová, Šváb) v Myslivečkově kolektivní Speciální psychiatrii, vznikla proti zmíněným kampaň, z níž je ovšem písemně dokumentován jen zlomek. Vše se na autorech začlo zdát psychoanalytické. Např. k našemu krajskému plánu ambulantní psychiatrie do r. 1970, podle něhož se mělo spět k směrnému číslu 1,5 pacienta na jednu hodinu psychiatra v ambulanci, dokonce napsal oponent ve svém posudku: „Požadavek 1,5 pacienta na hodinu může být jen požadavkem psychoanalyticky orientovaných lékařů.“

Každý informovaný čtenář si musel okamžitě uvědomit rozpor domnělého výroku A. V. Sněžněvského s podrobným hodnocením naší kapitoly o neurózách

od A. S. Čistoviče, které vyšlo v časopise Žurnal něvropatologii i psichiatriji im. Korsakova [1959, č. 3, str. 369], jehož je prof. Sněžněvskij hlavním redaktorem. Lze jen spekulovat o důvodech, jež vedly československé autory zmíněných článků k tomu, že jim tento rozpor nebyl nápadný, že o něm nereferovali a opřeli se toliko o jedinou větu, připsanou referentem prof. Sněžněvskému, a nechali zcela nepovšimnut rozbor prof. Čistoviče, tím spíše, že jeho recenze vyšla též česky (Čs. psychiatrie, 1958, č. 4, str. 276). Jak známo, prof. Čistovič hodnotí naši kapitolu velmi kladně, mimo jiné právě pro způsob její kritiky psychoanalýzy, a zejména tuto kapitolu navrhuje k překladu do ruštiny.

Stranická skupina výboru Čs. psychiatrické společnosti zaslala Tvorbě odpověď na článek E. Menerta s žádostí o otištění, v níž vyslovuje nesouhlas s tím, že E. Menert neopodstatněně zaměřil svou kritiku na čs. psychiatrii místo na psychoanalýzu, a požaduje věcný rozbor. Současně se usnesla požádat prof. Sněžněvského o bližší výklad oné věty. Odpověď prof. Sněžněvského ukazuje uvedený rozpor jako zdánlivý. Píše: „Pokud se týká otištění mého příspěvku o freudismu ve Věstníku Akademie nauk, došlo bohužel vinou redakce k trapnému nedorozumění. V souvislosti s kapitolou o neurózách v české učebnici jsem ve skutečnosti hovořil o nedostatečně ostré kritice freudismu. Označení „plně z pozic freudismu“ se vztahovalo k některým maďarským a polským pracím. Po vyjití ve Věstníku zaslal jsem včas redakci dopis. Slíbili mi, že dají do č. 2 nebo 3 tohoto časopisu opravu. Cílá tato historie je mi krajně nepříjemná.“

S tím, že naše kritika psychoanalýzy není dostatečně ostrá, lze souhlasit. Podtrhli jsme v Želivě výroky sovětských pracovníků z konference o psychoanalýze, vytýkající, že kritika psychoanalýzy všeobecně není dostačující. (Tím se ovšem neuzavíráme konkrétní kritice našeho stanoviska.) Ale co to znamená dostačující ostrá kritika?

Úplná, dostačující, ostrá, bojovná kritika má stránku negativní a stránku pozitivní. Nejvyšší formou marxistické kritiky je taková kritika, která nejen odmítá nesprávné názory, nýbrž samostatně rozvíjí materialistické hledisko v dané otázce. Stačí si představit, jak nepatrný význam oproti skutečnému by měli Marx a Engels, kdyby sice názory buržoazní a utopisticko-socialistické zamítali, ale vědecký socialismus nevybudovali.

Negativní stránka kritiky psychoanalýzy, odmítání, se neděje jen z marxistických pozic. Stačí vzpomenout na německou literaturu mezi oběma světovými válkami, od Jasperse až po Bumka. Tato literatura obsahuje mnoho rozumného, přece však by naše marxistická kritika měla i po stránce negativní jít mnohem hlouběji. Zde zůstáváme mnoho dlužni. Tato kritika se málo rozvíjí, slyšíme opakovat stále tytéž argumenty, které nejdou k jádru věci a někdy i prozrazují neznalost kritizovaného předmětu.

Pozitivní částí kritiky je výstavba teorie neuróz a psychoterapie na materialistickém základě, tak jak jsme o tom hovořili v Želivě i na našem kongresu s mezinárodní účastí v Jeseníku. To je úkol veliký; jde o to, aby každý ze své strany (klinické, fyziologické) k tomu přispěl. My se o to snažíme skrovnými silami a prostředky ze strany klinické. Naším konečným cílem je teorie, která se proměňuje v praxi: přesnější diagnostika, zřetelné léčebné výsledky. Ale v naší práci jsme rušení jednotlivci, kteří „bojující“ proti psychoanalýze podrývají podmínky klidné práce a to tím, že ve všem, co jim není známé, běžné, na první pohled pochopitelné, okamžitě vidí, *odkrývají, odhalují* psychoanalýzu. Ač jde o jednotlivce a k tomu většinou nepsychiatry (rovněž kritizované české články psal nepsychiatr), dovedou značně zdržovat, přispívat k napjaté náladě a ztěžovat naše pracovní podmínky. Tak je tomu čas od času již po řadu let. Nebudu se

pokoušet o rozbor motivů jednání těchto jednotlivců. Ať jsou jakékoliv, budou — tak jsem přesvědčen — historicky viděny zřetelněji a vůbec nynější postavení každého z nás bude možno snáze zhodnotit. Z tohoto budoucího hlediska, ne z hlediska okamžitého prospěchu, by každý měl uvážit své přítomné jednání.

Pro uvedenou obtíž byly doby, kdy jedině delší časová perspektiva nám dodávala odvalu k další práci. Osvědčilo se to — vždyť před deseti lety byly naše pracovní překážky daleko větší. Tehdy se jeden lékař rozzlobil v tisku, že se zabýváme něčím tak hrozným, jako je *d u š e v n í h y g i e n a* ! Vůbec jsme před deseti lety byli našim požadavkům péče o neurózy daleko více vzdáleni než dnes. I na rozvoji psychiatrie lze vidět rychlý spád vývoje naší společnosti. Nemůžeš nic prosadit, organizátoři mají předsudky a nechtějí o psychiatrii a neurózách nic slyšet, zdá se ti, že to nebude lepší ani za sto let — a ve skutečnosti už za dva roky je všechno jiné, organizátoři se sami na psychiatrii vyptávají atd.

V současné době si vytyčily státy socialistického tábora úkol předhonit v mírovém soutěžení státy kapitalistické. V průmyslu to znamená, vyrábět více a levněji, jak to vyslovil již Lenin. Ve vědě to znamená dosáhnout takového stupně poznání a zvládnout zákonitosti, jak toho buržoazní věda není schopna. Také psychiatrie má obdobné úkoly; zlepšení vědění se má ovšem projevit v zlepšené diagnostice a terapii. Zde bychom asi měli nalehavěji než dosud žádat pomoc od fyziologů — pracovníků vyšší nervové činnosti, kteří mají po léta daleko lepší výzkumné možnosti než psychiatři. Asi bychom mohli očekávat, že nám vypracují diagnostické metody, samozřejmě dostatečně validní a spolehlivé. Slyšel jsem názor, že fyziologie musí jít krok za krokem a že to bude třeba sto let trvat, než se dostane ke klinickým problémům, jež nás zajímají. Zatím se nedá nic dělat. S tímto názorem nelze souhlasit; vyplývá z jednostranného metodologického přístupu. Jak bude rozvedeno jinde, lze na příkladech jiných věd ukázat, že teorii je možno budovat paralelně na různých úrovních komplexnosti s neustálou snahou o propojování různých úrovní a že to je pro celkový vývoj nejprospěšnější.

F. Knobloch

SOUBORNÉ REFERÁTY

Psychiatrické oddělení fakultní polikliniky v Praze

POHLEDY NA SOVĚTSKOU PSYCHOTERAPII*)

Milan Hausner

Zasedání Akademie lékařských věd v říjnu 1958 v Moskvě, věnované otázkám ideologického boje s freudismem, poukazuje na nutnost správného metodologického přístupu k vědeckomaterialistickému objasňování všech otázek, na jejichž vysvětlení si až dosud činila monopolní nároky psychoanalýza.

Za této situace nebude na škodu pohovořit si blíže o tom, s jakými praktickými i teoretickými problémy se v tomto ohledu střetávají při provádění psychoterapie ve vlasti I. P. Pavlova.

*) Předneseno na schůzi psychoterapeutické subsekcce Čs. psychiatrické společnosti 20. května 1959 v Praze.